

Csen Csien

PEKING ÉS AZ 1956-OS MAGYAR VÁLSÁG

A közelmúltba visszatekintve, az 1956-os magyar forradalom mérföldkönek számított a hidegháború történetében. Egyfelől a felszínre hozta a szovjet táboron belül, leginkább a Szovjetunió és Magyarország viszonyában már régóta lappangó feszültségeket. Másfelől azonban ettől az évtől eredeztethető a kommunista világ mélyrehatóbb ellentéteinek felbukkanása is, amelyek később egyszersmind a huszadik századi nemzetközi kommunizmus sírját is megásták.

A magyar válság nemzetközi jelentőségét kétségtelenül mutatja pekingi visszhangja. A válság éppen akkor lépett fel, amikor komoly nézeteltérések voltak születőben a kínai és szovjet vezetés között annak következtében, hogy Sztálin halála után nem sokkal a szovjet pártvezető, Nyikita Hruscsov meghirdette desztalinizációs politikáját. Peking magyar válság alatt tanúsított fellépése megmutatta, hogy Mao Ce-tung miként látta Peking és Moszkva változó súlyát a nemzetközi kommunista mozgalmon belül. A nemzetközi erőviszonyok módosulásáról árulkodott az a tény is, hogy a kínai vezető erőteljesebben kezdte szorgalmazni országa szocialista forradalmát és újjáépítését. Miközben a magyarországi forradalom tragikus felszámolása Peking növekvő nemzetközi befolyását bizonyította, a magyar forradalom és következményei arról győzték meg Maót, hogy a kínai folyamatos forradalmat (amit a győztes forradalom utáni forradalomként emlegettek), radikálisabb eszközökkel kell folytatnia. Ennek részeként hirdették meg a véres „jobboldal-ellenes mozgalmat”, majd 1957–1958-ban a „nagy ugrást”. Ez a merevebb politika aztán tovább tágította a Peking és Moszkva között húzódó szakadékot is. Az alábbi tanulmány az elmúlt években nyilvánosságot látott kínai dokumentumok felhasználásával vázlatos képet kíván nyújtani arról, hogyan reagált Peking az 1956-os magyar válságra.¹

MAO CE-TUNG ÉS A DESZTALINIZÁCIÓS POLITIKA

Ahhoz, hogy megérthessük Peking magyar válság alatt tanúsított magatartását, fontos tisztáznunk Mao Ce-tung hozzáállását a Hruscsov által meghirdetett desztalinizációhoz. Hasonlóképpen tisztázandó az is, hogy a kínai vezetőknek milyen belpolitikai körülmények között kellett kialakítani álláspontját. A Szovjet Kommunista Párt 1956 februárjában megrendezett XX. kongresszusán Hruscsov zárt ajtók mögött tartott beszédében bírálta Sztálint és a köréje épült személyi kultuszt.

¹ A kínai levéltárak magyar válságra vonatkozó iratai a kutatók számára még nem elérhetők. Ennek ellenére az utóbbi években Peking 1956-os külpolitikájával kapcsolatban néhány értékes forrás is napvilágot látott. A legérdekesebbek számunkra ezek közül a magyar és lengyel válság kezelésébe közvetlenül bevont Si Cső és Vu Leng-hszi visszaemlékezései. Itt említhetjük meg a Peng Csien-csang szerkesztette *Zhonghua renmin gongheguo wajjiaoshi, 1949–1956* (A Kínai Népköztársaság diplomáciatörténete, 1949–1956) című kötetet (Peking, 1994). Vö. még Csou Ven-csi – Csu Liang-zsu: *Teshu er fuza de keti: gongchan guoji, sulian he zhongguo gongchandang guanxi biannian shi, 1919–1991* (Különleges és bonyolult téma: a Komintern, a Szovjetunió és a Kínai Kommunista Párt kapcsolatának krónikája). Wuhan, 1993.; Cung Csing: *Quzhe fazhan de suiye* (A gyötrelmes haladás évei). Csencsou, 1989.

Pekingben a beszéd teljes szövege egészen március 10-ig nem volt ismert, amikor is a *New York Times* azt nyilvánosságra hozta.² Mao és társai a Kínai Kommunista Párt vezetésében érthető módon határozottan sérelmezték a szovjet „elvtársak” titkolódzását.³

Március közepe és április eleje között Mao több KKP Központi Titkársági értekezletet hívott össze Hruscsov beszédének megvitatására. Március 17-én este ült össze az első ilyen értekezlet. Itt Mao eleve megszabta a vita irányát azzal, hogy kijelentette, Hruscsov beszéde, nemcsak „feltárta a problémákat”, de „zavart is keltett”.⁴ Mao és a kínai elvtársak aztán e két alapvető megállapítással összhangban elemezték a hruscsovi beszéd üzeneteit. Több alapvető következtetésre jutottak arról, hogy miként értékeljék azokat. Egyetértettek abban, hogy Hruscsov a beszédében elhangzottakkal megtörte a Sztálin és a Szovjetunió tévedhetetlenségének mítoszát. A szovjet vezetés ezáltal megnyitotta az utat „Sztálin hibáinak helyreigazítása és a többi kommunista párt mozgalmi súlyának felülvizsgálata előtt”.⁵ De a KKP elnöke azt is hangsúlyozta, hogy Sztálin történelmi szerepét csak egy „70:30” arány alkalmazásával lehet helyesen értékelni, vagyis ennek értelmében Sztálin politikai pályafutásának eredményei 70, míg hibái csak 30 százalékra rúgnak.⁶ Az elkövetkező hónapokban, Mao számos alkalommal megismételte ezeket a kijelentéseket. Többször hangsúlyozta, hogy Sztálin eredményei jelentősen felülmúlták hibáit, és ezért „tényszerű elemzésre” és „átfogó értékelésre” lenne szükség a kérdésben.⁷

Mao desztalinizációról alkotott dialektikus véleménye összhangban állt Sztálinnal és a szocializmus szovjet modelljével szembeni vegyes érzelmeivel. A Kínai Népköztársaság születésétől fogva Sztálin Szovjetuniójának tapasztalatai példaként álltak a Kínai Kommunista Párt előtt az ország új államrendszerének kiépítésében, a társadalmi reformokban és a gazdasági újjáépítésben. Annak ellenére, hogy Mao és a kínai pártvezetők tartózkodtak a sztálini modell hű lemásolásától, mégis számos alapelem – mint például a központi gazdaságirányítás, a vidéki lakosság ellenőrzése a kollektivizáció útján, a nehéz- és a hadiipar erőltetett ütemű fejlesztése, és a legfőbb pártvezér párt és kormány feletti hatalma –, utat talált magának a KKP politikai filozófiájában is. Miközben Mao a szocialista forradalom kínai útját kereste, sok tekintetben kritizálta Sztálin rendszerét, de ugyanakkor azt is megértette, hogy a szovjet modellben értékes lehetőségek is rejlenek. Ezek alapján tudta behatárolni azokat az alapvető társadalmi kompromisszumokat, amikkel neki és pártjának szembe kellett néznie Kínában.⁸

Mao desztalinizációhoz való viszonya arról is árulkodott, hogy Sztálin halála után saját szerepét a nemzetközi kommunista mozgalomban már másként képzelte el. A KKP elnöke immár, tudatosan vagy ösztönösen, nagyobb magabiztossággal lépett fel. Az új kínai mentalitás a szovjet–kínai relációban is jelentkezett. A szovjet vezető elhunytá után Mao lehetőséget látott arra, hogy véleményét nagyobb súllyal képviselhesse a kétoldalú kapcsolatokon túl, a kommunista mozgalom sorsát illetően is. Amikor Mao Sztálin hibáit és érdemeit mérlegelte, azt úgy tette,

² Amikor Pekingbe a Hszinhua Hírügynökséghez megérkezett az aznapi *New York Times*, rögvest megbíztak egy fordítói csoportot Hruscsov beszédének lefordításával, majd Mao és a PB-tagok tájékoztatásának céljából ki is nyomtatták. Vö. Vu Leng-hszi: *Yi Mao zhuxi* (Emlékezzünk Mao elnökre). Peking, Hszinhua Kiadó, 1994. 3. p. Vu Leng-hszi akkor az Új Kína Hírügynökség igazgatója és a *Renmin Ribao* (*Zsenmin Zsipao*) főszerkesztője volt. Részt vett a Politikai Bizottság és annak Állandó Bizottsága desztalinizációról folyó vitáiban.

³ Mao Ce-tung és a KKP vezetői többször panaszkodtak amiatt, hogy Hruscsov titkos beszéde a kínai kommunisták és más kommunista pártok számára túl korán hangzott el. Vö. Cung Csing: I. m. 327. p.

⁴ Vu Leng-hszi: I. m. 4. p. Mao a pártnyilvánosság előtt mondott későbbi beszédeiben többször is megismételte ezeket a kijelentéseket.

⁵ Uo. 5–7. p. Mao ugyanezt a megfogalmazást használta több alkalommal is. Vö. Mao Ce-tung: A VIII. Központi Bizottság tizedik plénuma előtti felszólalás. 1962. szeptember 24. In *Chairman Mao Talks to the People: Talks and Letters: 1956–1971*. Szerk. Stuart Schram. New York, Pantheon Books, 1974. 191. p.

⁶ Vu Leng-hszi: I. m. 5–10. p.

⁷ Csou Ven-csi – Csu Liang-zsu: I. m. 500. p.

⁸ Mao erre vonatkozó legismertebb határozatáról egy általa írt cikkben is olvashatunk. Vö. Mao Ce-tung: A tíz nagy kapcsolatról. In *Mao Zedong xuanji* (Mao Ce-tung művei). 5. vol. 267–288. p. A cikk egyik korábbi változatának angol szövegét vö. *Chairman Mao Talks to the People...* 61–83. p.

mintha ő, s nem a szovjet vezetők állnának azon az erkölcsi piedesztálon, ahonnan a proletár világhorradalom ügyét irányítják.

Közelről nézve, Mao desztalinizációra adott válasza Kína változó politikai helyzetét és ennek tudatosulását tükrözte az ötvenes évek közepén. Mao folyamatos forradalmát úgy is fel lehet fogni, mint egyfajta választ arra a kérdésre, hogy miként lehetne Kínát az egyetemes igazságosság és egyenlőség földjévé tenni. 1956–1957-ben ez a nagy vállalkozás fordulóponthoz érkezett. A KKP elnöke és több fontos pozícióban levő bajtársa között kiéleződött a feszültség. Az első öt éves terv meghirdetése, a vidék mezőgazdasági kollektivizálásának sikeres befejezése, az ipar és kereskedelem szocialista átalakításának előrehaladása együttesen arról győzték meg Maót, hogy a folyamatos forradalom újabb szakaszába léphet, s ez majd fellendíti Kína gazdasági fejlődését és lerövidítheti a szocialista és kommunista társadalomhoz vezető utat.⁹ Másfelől a KKP vezetésében sokan, Csou En-laj (miniszterelnök, a KKP KB elnökhelyettese) és különösen Csen Jun (a KKP KB elnökhelyettese és gazdasági ügyekkel megbízott miniszterelnök-helyettes) azonban úgy gondolták, hogy a gazdasági és társadalmi átalakítás között mindenképpen bizonyos egyensúlyt kell tartani. A „kalandor nézetekkel” (maojin) is szembe kívántak fordulni.¹⁰ Igaz, hogy Mao és a vele szembe forduló pártvezetők közötti ellentétek 1957-ig nyíltan nem jelentkeztek, a párt elnöke azonban már 1956-ban észlelte, hogy a kínai kommunista elit tagjai egyre kevésbé tudják követni gondolatmenetét, a tettekről már nem is beszélve.¹¹ Ennek következtében, egyre erősebben kezdett hinni abban, hogy a folyamatos forradalom legfőbb záloga saját vezető szerepének megőrzése. Így viszont két lényeges szempontból már cleve adott volt, hogy a desztalinizációt milyen határok között tarthatta elfogadhatónak. Először is Sztálin bírálatát olyan történelmi narratívába illesztette, ami szerint ő már a múltban is ellenezte volna azt, ahogy Sztálin beavatkozott a kínai forradalom menetébe. A csalhatatlanság nimbuszában így saját maga tetszelgett. Másodsor, önálló módon közelítette meg a személyi kultusz kérdését is. Kezdetben a desztalinizációról szólva általában került Sztálin személyi kultuszának éles bírálatát. 1957–1958-ban a kínai belpolitikai és társadalmi élet balratolódása során világosan kijelentette, hogy általánosságban, de saját maga esetében sem ítéli el a személyi kultuszt.¹²

Ilyen előzmények után, Kína és a Szovjetunió kapcsolata 1956 után lassanként elhidegült. Mao a nyilvánosság előtt továbbra sem szűnt meg hangoztatni Moszkva szocialista táboron belüli központi szerepét, személyesen azonban meg volt győződve arról, hogy ő maga sokkal felkészültebb arra, hogy maga diktálja a szocialista országok közötti kapcsolatokat alapelveit. A Peking és Moszkva közötti erőviszony felborulása háttérből alapvetően befolyásolta Peking külpolitikai magatartását 1956 végén, a lengyel és magyar válság alatt.

A LENGYEL VÁLSÁG

1956 októberében, több hónapnyi feszültség és a poznańi felkelés után, a Lengyel Egyesült Munkáspártban új politikai bizottságot választottak a szovjetbarát, sztálinista vezetők kizárásával. Később a lengyelek azzal a kéréssel fordultak Moszkvához, hogy a Szovjetunió hívja vissza

⁹ 1955–1956 telén Mao *A szocialista dagály a kínai falvakban* című kötet előszaván és több mint 100 szerkesztői jegyzetén dolgozott. Ezekben amellet érvel, hogy a szocialista társadalom építését fel kell, és meg lehet gyorsítani. Vö. *Jianguo yilai Mao Zedong wengao* (Mao Ce-tung nyilatkozatai az ország alapítása óta). 5. vol. Peking, 1987. 484–576. p.

¹⁰ Li Ping: *Kaiguo zongli Zhou Enlai* (Az államalapító elnök: Csou En-laj). Peking, KKP Központi Akadémiai Kiadó, 1994. 354–358. p.

¹¹ Li Ping szerint 1956 áprilisának végén egy PB-tanácskozáson Csou En-laj szemtől szembeni vitába keveredett Maóval. Mao az építésügyi kiadásokat 2 milliárd jüannal akarta felemelni, hogy Kína gazdasági fejlődését felgyorsítsa. Csou ezzel nem értett egyet, mivel szerinte így nyersanyaghiány keletkezne, és a városok túlnépesednének. Csou azt is közölte Maóval, hogy Kína miniszterelnökeként lelkiismerete nem enged meg, hogy meghajoljon Mao elképzelése előtt. Mao ezen nagyon felháborodott és az értekezlet után rögtön elhagyta Pekinget. Vö. Li Ping: i. m. 356. p.

¹² Mao Ce-tung: A csengdui konferencián elmondott beszéd vázlat. 1958. március 10. In *Jianguo yilai Mao Zedong wengao...* 7. vol. 113. p.

Konsztantyin Rokosszovszkij marsallt, aki orosz létére 1949-től Lengyelország védelmi minisztere volt. Október 19-én egy Hruscsov vezette szovjet küldöttség sietett Varsóba, hogy nyomást gyakoroljon az új lengyel pártvezetésre.

Mao és a KKP irányítói óvakodtak elhamarkodottan ítélni a Lengyelországban kibontakozó válságról. Összhangban a „népi demokratikus diktatúra” működéséről alkotott elképzelésükkel, a tömegmegmozdulásokat nem tekintették legitím eszköznek a problémák megoldására a kommunista országok között, vagy egy kommunisták irányította társadalomban.¹³ Mindazonáltal, ha a lengyelországi helyzetet saját múltbeli, Moszkvának alárendelt tapasztalatuk szemszögéből nézték, Mao és elvtársai arra a következtetésre jutottak, hogy a lengyel válság okai Moszkva kelet-európai nagyhatalmi soviniszta politikájában gyökereznek.

Október 19-én P. F. Judin, a pekingi szovjet nagykövet, sürgős találkozót kért Mao Ce-tungtól. Egy fontos levelet hozott a KKP elnöke számára az SZKP Központi Bizottságától. A levél arról tájékoztatta a KKP Központi Bizottságát, hogy a Lengyel Egyesült Munkáspárt át kívánja alakítani a párt Politikai Bizottságának összetételét. Ez annak a lehetőségét is magában hozta, hogy Lengyelország kilép a szocialista táborból és a nyugati blokkhoz csatlakozik. A súlyos lengyelországi helyzet miatt, a szovjet pártvezetés a válság megoldása érdekében szovjet katonai alakulatok bevetését tervezte, és a lengyel válság megvitatása céljából egy találkozó összehívását szorgalmazta a szocialista országok részvételével. A szovjet vezetőség arra szólította fel a KKP-t, hogy az magas rangú küldöttséget menesszen a szóban forgó megbeszélésre. Mao Ce-tung azonnal nemtetszését fejezte ki. Helytelenítette, hogy a szovjet vezetés katonai úton kívánja megoldani a lengyel kérdést. Világosan kijelentette, hogy amennyiben a szovjet párt Lengyelországban eltekint az erőszak alkalmazásától és a moszkvai konferencia célja nem az lesz, hogy elítéljék a lengyel pártot, hanem hogy a lengyel elvtársakkal szemben békés úton rendezzék a felmerült problémákat, akkor a KKP szívesen küld egy küldöttséget, hogy segítsen megoldást találni a lengyel válságra.¹⁴ A Judinnal való találkozása után Mao fogadta a pekingi lengyel nagykövetet, és tájékoztatta Peking Moszkvának adott válaszáról.¹⁵

A következő nap a lengyel válság megtárgyalása céljából Mao Ce-tung sürgős értekezletre hívta egybe a KKP PB tagjait az elnöki rezidencián. Vu Leng-hsi, a Hszinhua Hírügynökség igazgatója és egyben Mao egyik titkára, nemrégiben egy részletes beszámolót jelentetett meg az értekezletről: „Mao elnök háziruhában elnökölt. Beszámolt arról, hogy az SZKP KB sürgős táviratban fordult pártunk Központi Bizottságához. A távirat a következő üzenetet tartalmazza: Lengyelországban a szovjet csapatok kivonását követelő szovjetellenes erők egyre erősödnek. A Varsói Szerződés értelmében a szovjeteknek joguk van csapatokat állomásoztatniuk az ország területén. Ezért katonai erő bevetésével kívánják a helyzetet megoldani. Mao elnök azt mondta, hogy a Szovjetunió minden bizonnyal katonai intervencióra készül Lengyelországban, habár a végső döntés még nem született meg. Mivel a helyzet igen komoly és sürget az idő, folytatta az elnök, egy PB-ülést hívtam össze, hogy megvitassuk az SZKP KB kérésére adandó választ. Az elnök aztán hozzám fordult: Érkeztek frissebb hírek? Jelenttem, hogy külföldi hírügynökségek aznap reggeli értesülései alapján mozgósították a lengyel hadsereget. Az államvédelmi erők is riadókézsültségben vannak és felfegyverezték a varsói munkásságot. Ezzel egyidejűleg, folytattam, a Stockholmból és Helsinkiből származó információk arra utalnak, hogy szovjet csatahajók vetettek horgonyt a gdanski kikötőben, és hogy a Szovjetunió nyugati felében, továbbá a népi demokratikus Németország keleti felében állomásozó szovjet alakulatokat szintén mozgósították. A jelentés meghallgatása után Mao megjegyezte, hogy nem késlekedhetünk, nekünk itt, Pekingben ki kell dolgoznunk az erre vonatkozó külpolitikai álláspontunkat. Amikor a fiú nem engedelmesebbé vált, folytatta az elnök, az apa felkapott egy botot, amivel jól ráhúzott egyet. Ha egy szocialista hatalom katonai erővel avatkozik be egy szomszédos szocialista ország belügyeibe, az nemcsak a nemzetközi kapcsolatok alapelveit sérti, de ellentétes a szocialista országok kapcsolatainak elveivel is. Ezt semmi körülmények között nem lehet megengedni. Ez a nagyhatalmi sovinizmus kiváló példája. Heves vita következett. Végül egyetértettek abban, hogy a helyzet ko-

¹³ Mao Ce-tung véleményét erről a kérdéstről vö. *Jianguo yilai Mao Zedong wengao...* 7. vol. 313. p.

¹⁴ *Zhonghua renmin gongheguo waijiaoshi...* 61–62. p. és Csou Ven-csi – Csou Liang-zsu: I. m. 501. p.

¹⁵ *Zhonghua renmin gongheguo waijiaoshi...* 62. p.

moly. Népünket ez elszomorítja, míg az ellenség örül. A KB határozottan ellenzi a katonai megoldást, és ezért mindent el kell követnie annak megakadályozása érdekében. Minden jelenlévő egyetértett abban, hogy a KB-nak azonnal lépéseket kell tennie. Komoly figyelmeztetést kell küldenie az SZKP KB-nak, és egyúttal ki kell jelentenie, hogy pártunk KB-ja határozottan ellenzi a lengyelországi szovjet katonai beavatkozást. Még az ülés alatt telefonált a Hszinhua Hírügynökségnél levő titkárom, aki arról értesített, hogy külföldi hírugynökségek jelentése szerint egy szovjet delegáció érkezett Varsóba, hogy tárgyaljon a lengyel pártvezetőkkel. (Később tudtuk meg, hogy a delegációt Hruscsov vezette és az SZKP Elnökségének fontosabb tagjai is vele tartottak.) Ezt azonnal jelentettem Maónak. Az elnök kijelentette, hogy nem késlekedhetünk tovább, és azonnal el kell küldenünk figyelmeztetésünket, amiben határozottan ellenezzük a lengyelországi beavatkozást. Az bizottság tagjai egyhangúlag jóváhagyták Mao javaslatát.”

Az értekezlet után Mao bekérte Judint a rezidenciára. Kemény szavakkal megkérte a szovjet nagykövetet, hogy tájékoztassa Moszkvát arról, hogy a KKP KB éppen most tárgyalta meg a Moszkva október 19-i üzenetében foglaltakat, és egyhangúlag arra a következtetésre jutott, hogy amennyiben a Szovjetunió katonailag avatkozik be Lengyelország belügyeibe, azt Kína a proletár internacionális elvein esett súlyos sérelemnek fogja tekinteni. Mao azt is hozzátette, hogy a szovjet bevonulás ellen a kínai párt és kormány a leghevesebben tiltakozni fog. Végül arra kérte Judint, hogy üzenetét szó szerint tolmácsolja Hruscsovnak. A nagykövetet, ha hihetünk a beszélgetés alatt végig jelen levő Vu Leng-hszi beszámolójának, a válasz hallatán elborította az izzadság, távozásakor csak annyit tudott mondani, hogy „igen, igen”.¹⁶

A következő nap távirat érkezett az SZKP KB-tól a KKP KB-hoz. Hivatalosan is meghívták egy magas rangú kínai delegációt a szovjet és lengyel pártvezetők közötti tárgyalásokra.¹⁷ A KKP legfőbb vezetői még egy sürgős értekezletet tartottak, ahol megvitatták a meghívást. Döntöttek a delegáció összetételéről, ami Liu Sao-csi, a KKP KB elnökhelyettese és Teng Hsziao-ping, a KKP KB főtárgyalója vezetésével Moszkvába utazik. A KKP vezető politikusai azonban úgy határoztak, hogy Liu és Teng személyesen nem fognak részt venni a szovjet–lengyel tárgyalásokon, a vitás felekkel csak külön-külön fognak találkozni. Fő feladatuk a szovjet és lengyel „elvtársak” közötti közvetítést kapták. Az eltérő álláspontok közelítéséhez egyfelől a szovjet párt birodalmi külpolitikáját kellett bírálniuk, másfelől pedig a lengyelek esetében a szocialista tábor közös érdekére kellett appellálniuk.¹⁸

A megbeszélés végeztével Mao ismét hívta Judint. Amellett, hogy tájékoztatta a szovjet nagykövetet a KKP döntéséről, amelynek értelmében Liu Sao-csit és Teng Hsziao-pinget küldik Moszkvába, a KKP elnöke ismertette a lengyel válság jellegéről alkotott véleményét is. Nem tartotta valószínűnek, hogy Lengyelország elhagyná a szocialista tábort és a nyugati tömbhöz csatlakozna. Azért, hogy Lengyelország továbbra is megmaradjon a szocialista táborban és a Varsói Szerződésben, Mao kihangsúlyozta, hogy el kell ismerni a lengyel párt Gomulka irányítása alatt álló új vezetőségét, és velük egyenrangú együttműködésre kell törekedni. Érdemes megemlíteni, hogy a beszélgetés folyamán Mao arra is kitért, hogy nem ért egyet teljes mértékben a szovjet vezetéssel a desztalinizáció kérdésében. „Egyetértünk azzal, hogy Sztálint van miért bírálni, de arról már másként gondolkodunk, hogy ezt miként kéne tennünk. Ezenkívül néhány általánosabb kérdésben is más véleményen vagyunk.”¹⁹ Nyilvánvaló, hogy ha pillanatnyilag a lengyel válsággal foglalkozott is, Mao gondolatai már túlszárnyalták magát a válságot.

LIU SAO-CSI ÉS TENG HSZIAO-PING MOSZKVAI LÁTOGATÁSA

A Liu Sao-csi és Teng Hsziao-ping vezette delegáció október 23-án érkezett Moszkvába. A küldöttség tagjai között voltak Wang Jia-hsziang, a KKP KB és a Központi Titkárság tagja, Kína korábbi moszkvai nagykövete, Hu Csiao-mu, a KKP KB tagja és Mao Ce-tung politikai titkára,

¹⁶ Vu Leng-hszi: I. m. 11–12. p.

¹⁷ Vu Leng-hszi: I. m. 13. p. és Csou Ven-csi – Csou Liang-zsu: I. m. 501. p.

¹⁸ Vu Leng-hszi: I. m. 13. p.

¹⁹ Csou Ven-csi – Csou Liang-zsu: I. m. 501–502. p. és Cung Csing: I. m. 327. p.

és Si Csó, a KKP vezetőinek kipróbált (1941-től) orosz tolmácsa. Si Csó visszaemlékezése alapján, a moszkvai repülőtéren Hruscsov személyesen fogadta a küldöttséget. A vendégházba menet közte és a kínai politikusok közötti fő beszédtema nem Lengyelország volt, hanem a magyarországi helyzet. Hruscsov tájékoztatta Liu Sao-csit arról, hogy Budapesten felkelés tört ki, sok kommunista kádert brutálisan legyilkoltak, a magyar kommunista rendszer pedig egyre kevésbé ura a helyzetnek. Hozzátette, hogy a Vörös Hadsereg katonáinak hozzátartozóit evakuálják Magyarországról. Liu Sao-csi figyelmét nem kerülte el Hruscsov nyugtalansága, de nem tett rá megjegyzést.²⁰

Moszkvában Liu és Teng megbeszélések egész során vett részt a legmagasabb szintű szovjet vezetéssel. A viták először csak a lengyel válságra szorítkoztak. A kínaiak – Mao Ce-tung véleményével összhangban – azt hangsúlyozták, hogy a Gomulka vezette új lengyel pártvezetőség még mindig kommunista platformon áll, és Lengyelország továbbra is kommunista országnak tekinthető. Azzal érveltek, hogy a Varsó és Moszkva közötti feszültségek csak a helyes és helytelen megítélésében fennálló nézeteltérés miatt keletkeztek, és nem a forradalom és ellenforradalom szembenállásáról van szó. Ezért a lengyel kérdést mind szovjet, mind lengyel részről, a bajtársi kritika és önkritika révén kell megoldani. Teljesen elhibázott lenne – hangsúlyozták a kínaiak –, ha Moszkva katonai eszközöket vetne be a válság felszámolása érdekében.²¹

A kínai vezetők a Szovjetunió és Lengyelország, Magyarország és általánosságban a Szovjetunió és más kelet-európai országok közötti feszültségek okait is elemezték. Rámutattak, hogy a feszültségek gyökere Moszkva nagyhatalmi sovinizmusában keresendő. Liu Sao-csi külön megjegyezte, hogy Sztálin utolsó éveiben gyakran előfordult, hogy a szovjet párt ráerőltette akaratát a testvérpártokra és engedelmességre kényszerítette őket. Engedetlenségüket Moszkva erőszakkal is megtörte volna. Sokszor nem volt sem ok, sem szükség arra, hogy a Szovjetunió közbelépjen, mégis megtette, s ezzel megsértette ezen országok szuverenitását. Liu úgy látta, hogy a lengyel és magyar nacionalizmus újraéledése Sztálin nagyhatalmi sovinizmusának negatív következménye. Ennek a politikának a felszámolása még hátra van. Következésképpen a szocialista országok közötti kapcsolatok még távolról sem normalizálódtak, és ezért ebben keresendő a lengyel és magyar válság legfőbb oka.²²

Október 29-én, Hruscsovval és Molotovval folytatott megbeszélésen Liu Sao-csi átadta Mao Ce-tung „alapvető javaslatát”: a Szovjetunióknak egy merőben új kelet-európai politikát kéne kidolgoznia. Politikai és gazdasági téren Moszkvának szabad kezét kell adnia, és nem szabad más ország belügyeibe beavatkoznia. Nemcsak Lengyel- és Magyarország, de Bulgária és Románia esetében is, Moszkvának tiszteletben kell tartania ezen államok függetlenségét. Katonai téren ésszerű lenne, ha Moszkva egyeztetne a többi kelet-európai országgal arról, hogy a Varsói Szerződés miként is működjék, vagy akár arról is, hogy szükség van-e egyáltalán rá. Három lehetőség foroghat fenn: érintetlenül hagyni a Varsói Szerződést, vagy fenntartani a katonai szövetséget, de ugyanakkor kivonni a szovjet csapatokat a kelet-európai országokból, és azokat csak – az imperialista országokkal szemben vívandó – háború esetén mozgósítani újra, avagy végezetül megőrizni a Varsói Szerződést, de a csapatokat véglegesen kivonni Kelet-Európából. Liu elmagyarázta a szovjet vezetőknek, hogy Mao azzal a szándékkal tárta fel a szovjet vezetők előtt ezeket az elképzeléseit, hogy együtt találják meg a legjobb utat a szocialista tábor konszolidációjához, a Szovjetunió és a kelet-európai országok kapcsolatainak megerősítéséhez, a Varsói Szerződés megszilárdításához, valamint hogy ezzel is segítse a szovjet vezetőket a kelet-európai lakosság támogatásának elnyeréséért vívott harcukban. Ez – ahogy Liu kiemelte –, a kínai jóakarát őszinte megnyilvánulásak jele volt.²³

²⁰ Si Csó: *Feng yu gu: Shi Zhe huiyilu* (Dagály és apály. Si Csó visszaemlékezései). Peking, Vörös Zászló Kiadó, 1992. 119. p., valamint a szerző Si Csóval készített interjúja, 1992. augusztus.

²¹ Miután visszatért Pekingbe, Liu Sao-csi a pártvezetőség előtt beszámolt a kínai delegáció moszkvai útjáról. Ebben a bekezdésben és a következőkben leírtak anélkül, hogy azt külön jelcéném, Liu pártban elmondott beszédére támaszkodnak.

²² Csou Ven-csi – Csou Liang-zsu: I. m. 502. p. és Cung Csing: I. m. 333. p.

²³ Csou Ven-csi – Csou Liang-zsu: I. m. 502. p. és Cung Csing: I. m. 333–334. p.

Hruscsov készen mutatkozott megfogadni a kínai tanácsokat. Miközben visszautasította, hogy a Szovjetunió valaha is beavatkozott volna más országok belügyeibe és megállapította, hogy a nagyhatalmi sovinizmus, ha valóban létezett is Sztálin idején, azt mára már teljesen felszámolták. Őszinte köszönetét fejezte ki a kínai vezetőknek és Mao javaslataival általában egyetértett. Egyetértett abban, hogy a kelet-európai országoknak joguk van önálló politikai, gazdasági és katonai döntéseket hozni.²⁴ A találkozót követő napon, a szovjet kormány hivatalosan is kiadta „A Szovjetunió és más szocialista országok közötti kapcsolatok fejlesztéséről és a barátság erősítéséről szóló nyilatkozat”-át, amiben Moszkva ígéretet tett arra, hogy a kommunista országokkal és pártokkal egyenrangú félként fog a jövőben tárgyalni. Október 31-én a kínai kormány hivatalos nyilatkozattal üdvözölte a szovjet kormány bejelentését.

A kínai delegáció október 31-ig kívánt Moszkvában tartózkodni. Tervezett indulásuk előtt három nappal azonban a magyarországi helyzet gyökeresen megváltozott. Az október 23-ától tartó budapesti tömegmegmozdulások gyorsan megbénították és megbuktatták a kommunista rendszert. Az események illetően menete erősen nyugtalanította Mao Ce-tungot és a kínai politikusokat.

Amint azt a korábbiakban már említettük, a magyar válságot a kínai vezetők először a szovjet nagyhatalmi sovinizmus számlájára írható újabb figyelmeztetésnek tekintették. A válság eredendő oka véleményük szerint az volt, hogy Moszkva nem tudta a magyarokat egyenrangú partnerként kezelni. Ezért Liu Sao-csi és Teng Hsziao-ping a szovjet vezetőkkel folytatott tárgyalásain szövé is tette, hogy Moszkva egyenlőbb félként közeledjék a budapesti elvtársak felé. Ez – a kínaiak szerint – elősegítené a magyar válság megoldását. Eredetileg tehát ellenezték, hogy Moszkva páncélosokat küldjön Budapestre az ottani felkelés elfojtására.²⁵

A magyarországi helyzet időközben azonban a kínai vezetők várakozásainál jobban elmergesedett. Október 28–29-én Pekingben Mao Ce-tung egy halom jelentést kapott arról, főként a budapesti kínai követségről, hogy „reakciós erők, nemzetközi imperialista elemek támogatásával mindent elkövetnek annak érdekében, hogy megbuktassák a magyar [kommunista] kormányt”.²⁶ A jelentések hatására Mao és elvtársai vészjóslóan átértékelték a magyar válság természetéről kialakított nézeteiket. Arra a következtetésre jutottak, hogy a magyar válság hátterében a nemzetközi erők által jól időzített összeesküvés húzódik meg, és ezért Magyarország ki van téve egy reakciós restauráció veszélyének. Így megállapították, hogy a magyar válság jellegében különbözik a lengyeltől. Míg az utóbbi a szovjetek ellen irányul, a magyar zavargások már kommunistaellenes jelleget öltöttek.²⁷

A szovjet vezetőket ezzel egyidejűleg, ahogy arról a kínai beszámolóik számot adnak, látszólag nagyon megrázták a Magyarországon történtek, már-már a szovjet csapatok budapesti kivonását fontolgatták. Október 29-én Hruscsov és Molotov arról tájékoztatta a kínai tárgyalófelet, Liu Sao-csit és Teng Hsziao-pinget, hogy Moszkva kész kivonni katonai alakulatait Magyarországról. Liu és Teng azonnal jelentették Pekingbe az új fejleményt.²⁸

Pekingben október 30-án este Mao Ce-tung vezetésével összeült a Politikai Bizottság, hogy a magyar válságot, valamint az azzal kapcsolatos egyéb kérdéseket megtárgyalja. A Budapestről és Moszkvából származó értesülések alapján a Kínai Kommunista Párt vezetői együttesen megállapították, hogy a magyar válság a budapesti lázadások radikalizálódó követeléseinek nyomán szovjetellenesből kommunistaellenesbe fordult. Magyarországon tehát a „reakciós restauráció” veszélye fenyegetett, a válság elmélyülése mögött a nemzetközi imperialista erők nyomait vélték felfedezni. Az értekezlet ezek után döntött arról, hogy sürgős táviratot küldenek a még Moszkvában tartózkodó kínai delegációnak. Ebben arra utasítják Liu Sao-csit és Teng Hsziao-pinget, hogy azonnal lépjenek kapcsolatba a szovjet pártvezetéssel és a KKP KB-jának nevében határozottan ellenezzék a szovjet csapatok kivonását Magyarországról.²⁹

²⁴ Cung Csing: I. m. 334. p

²⁵ Cung Csing: I. m. 335. p

²⁶ Vu Leng-hszi: I. m. 14. p.

²⁷ Csou Ven-csi – Csü Liang-zsu: I. m. 502–503. p.

²⁸ Vu Leng-hszi: I. m. 14. p. és Csou Ven-csi – Csü Liang-zsu: I. m. 503. p.

²⁹ Vu Leng-hszi: I. m. 14. p.

Liu Sao-csi és Teng Hsziao-ping a pekingi utasítások értelmében egy nappal elhalasztották hazautazásuk időpontját, hogy október 30-án még egyszer beszélhessenek Hruscsovval és az Elnökség többi tagjával. A találkozó folyamán Liu Sao-csi kijelentette, hogy Peking szerint a Szovjetunió a csapatkivonással nagy hibát követne el. Majd arra is felhívta a szovjet vezetés figyelmét, hogy ezzel a magyar népet árulnák el, és ezért az emlékezet „a történelem bűnösei” közé sorolná őket.³⁰ Teng Hsziao-ping három javaslattal állt elő: „1. A szovjet hadsereg ne vonuljon ki Magyarországról, ne adják fel forradalom vívmányait és ne hagyják, hogy az ellenség foglalja el az országot; 2. Tegyenek meg mindent a magyar párt lojális tagjainak támogatása érdekében, segítsenek nekik megtartani a politikai hatalmat, hogy a párttagokat, forradalmárokat és aktivistákat maguk köré vonhassák, és ezzel az erős maggal megvédhessék a pártot. 3. [A magyar pártnak és a szovjet erőknél] át kell venniük a katonaság és a rendőrség irányítását. A két fegyveres testület segíthet megvédeni a párt pozícióit és a kormányt, biztosítja a rend helyreállítását és szavatolja a párt- és kormányzervek zavartalan működését. Mindezekben a szovjet csapatoknak kell élen járniuk, mert ez egy igazi proletár internacionalista cselekedet lenne.”³¹ Ekkor a szovjet vezetők azonban – Liu egy későbbi jelentése alapján – még meg voltak győződve arról, hogy a szovjet csapatok kivonása elkerülhetetlen lépés.³²

A helyzet csak a következő napra, november 1-jére virradóra módosult. A kínai delegáció ezen a napon hagyta el Moszkvát. Az SZKP Elnökségének tagjai mindannyian ott voltak a reptéren, hogy búcsút vegyenek a kínai elvtársaktól. A reptérre menet Hruscsov egy autóban utazott Liu Sao-csival. Beszámolt Liunak arról, hogy az Elnökség az előző éjszakai ülésen döntött arról, hogy a budapesti „reakciós felkelés” elnyomására katonai erőt vet be, és „segít a magyar pártnak és népnek megvédeni a szocializmust Magyarországon”.³³ Liu későbbi beszámolója szerint mielőtt a kínaiak beszálltak volna a gépbe, a szovjet vezetők őszinte köszönetet mondtak a kínai párt lengyel, majd magyar kérdésben tanúsított segítségéért. Három nappal később, november 4-én a szovjet Vörös Hadsereg megkezdte támadását a budapesti „reakciós erők” ellen.

A KKP VEZETÉSE A MAGYARORSZÁGI „REAKCIÓS LÁZADÁS” LEVERÉSÉRŐL

Liu Sao-csi és Teng Hsziao-ping november 2-án érkezett vissza Pekingbe. Moszkvai tapasztalataik, melyek a KKP nemzetközi kommunista mozgalomban játszott egyre növekvő befolyásáról árulkodtak, izgalmat váltottak ki Maóban és a politikus környezetében. Vu Leng-hszi visszaemlékezésében azt írja, hogy a Liu és Teng hazatérte után nem sokkal összehívott értekezleten a KKP vezetői mind „bizakodónak és jó kedélyűeknek” tűntek. Liu Sao-csi röviden beszámolt moszkvai útjáról. A lengyel és magyar válság okainak taglalása során aláhúzta a szovjet vezetés mélyen gyökerező nagyhatalmi sovinizmusát, amely komoly elégedetlenséget váltott ki a többi kommunista párt soraiban, elsősorban a nacionalista hagyományokkal bíró kelet-európai országokban. Teng Hsziao-ping élénken ecsetelte, hogy a lengyel elvtársak mennyire hevesen panaszták el a szovjetek miatt kiállt szenvedéseiket, éppen úgy, amint „a kínai szegényparasztkok és zsellérek beszéltek földesuraikról a földreformok során”. Teng arra is rámutatott, hogy noha a szovjet vezetés már kezdi megérteni, hogy tovább már nem folytathatja nagyhatalmi politikáját a többi szocialista ország irányában, „még nem módosítottak magatartásukon és még nem kezdtek új életet”. Teng úgy látta, hogy a kínai párt fontos szerepet játszhat a szovjet és kelet-európai pártok közötti közvetítésben.³⁴ Ez az értekezlet azonban nem tartott tovább egy óránál, mivel a kínai delegáció éppen hogy csak hazatért a hosszú utazásról.

November 4-e és december közepe között, a kínai pártvezetés számos értekezleten – többek között a KB november 10–15. között megrendezett második plenáris ülésén – vitatta meg a jelen-

³⁰ Cung Csing: I. m. 335. p.; Vu Leng-hszi: I. m. 14. p. és Si Cső: I. m. 119–120. p.

³¹ Si Cső: I. m. 120. p.

³² Cung Csing: I. m. 335. p.; Vu Leng-hszi: I. m. 14. p. és Si Cső: I. m. 119–120. p.

³³ Vu Leng-hszi: I. m. 14–15. p. és Cšou Ven-csi – Csu Liang-zsu: I. m. 503. p.

³⁴ Vu Leng-hszi: I. m. 15. p.

több belpolitikai és nemzetközi kérdéseket. A magyarországi „reakciós lázadásokból” levonható következtetések és tanulságok központi szerepet játszottak a vitákban.

A KKP ismételtén abból a korábbi álláspontjából indult ki, hogy ami október utolsó napjaiban Magyarországon történt, a „reakció támadásának” tekinthető. Ez a „kapitalista restauráció” súlyos veszélyével fenyegetett egy szocialista országban. A kínai kommunisták véleménye szerint a történetek a nemzetközi háttérből irányították. S így elmondható, hogy „a koreai háború után ez volt az imperialista erők legerősebb csapása a szocialista táborra”.³⁵ Csou En-laj az egyik vitán megállapította, hogy a nyugati országok a magyar válságot használták arra, hogy szovjet- és kommunistaellenes hangulatot keltsenek, a kommunistákat világszerte elbizonytalanítsák és még a párt elárulására is rávegyék. Kijelentette, hogy a KKP-nak központi szerepet kell játszania a nemzetközi reakció kísérleteinek visszaverésében.³⁶

Mao Ce-tung a magyar válság kiváltó okainak és jellegének vizsgálatok arra hívta fel a figyelmet, hogy a szocialista országokban is „elkerülhetetlenül jelentkezik az osztályharc”, s ez a válság mélyben gyökerező oka. A magyar átlagpolgárban, leginkább a munkásokban és diákokban, már régóta felgyülemelő elégedetlenségben kell keresni a válság eredetét, amit azonban később a hazai és nemzetközi reakciós erők a saját céljukra használtak fel. Ha a magyar pártvezetés határozottabban és tapasztaltabban lépett volna fel ellenük – Mao meglátása szerint –, még a tömegmegmozdulásokra sem került volna sor. De mivel a magyar párt és vezetése gyengének bizonyult, ez lehetőséget adott az otthoni és külföldi reakciós erőknek arra, hogy kihasználják a lehetőségeket és anarchiát keltsenek.³⁷ Bárki számára, aki ismeri Kína jelenkori történelmét, nyilvánvaló, hogy az események egyetlen felfogása jelentős mértékben hozzájárult az 1950-es évek vége és az 1960-as évek Kínájában a politikai és társadalmi élet folyamatos radikalizálódásához.

A magyar események vizsgálata során a kínai politikusok azt is felismerték, hogy a szovjet vezetés (különösen Hruscsov) sebezhető, zavaros és következetlen magatartása sokban hozzájárult a válság elfajulásához. A szovjet politika bírálatát három pontban fogalmazták meg. Először is, Moszkva nagyhatalmi sovinizmusa, elsősorban a sztálini időkben, komoly hatalmi feszültséget keltett a Szovjetunió és a kelet-európai országok között. Másodsorban Hruscsov desztalinizációs politikája Kelet-Európában mindenfelé jelentős mértékben megbolygatta a kommunista pártok sorait. Harmadszor pedig a lengyel és magyar válság jelentkezésekor a szovjet vezetők nem bizonyultak elég felkészültnek arra, hogy helyesen ítéljék meg a történeteket. Ennek következtében miközben tévesen azt tervezték, hogy beavatkoznak a lengyel események menetébe, hasonlóan helytelenül arra gondoltak, hogy kivonják csapataikat Magyarországról, ami elkerülhetetlenül a magyar helyzet elmérgesedéséhez vezetett volna.³⁸

A KKP vezetősége aztán a viták alapján egy hosszú cikket jelentetett meg. Ez az „Egy újabb vita a proletárdiktatúra történelmi tapasztalatairól” címmel jelent meg a *Renmin Ribao*-ban. A cikk a kínai pártvezetés magyar válságról alkotott általános nézeteit összegezte valamint a válság és Hruscsov desztalinizációs politikájának összefüggéseit.³⁹ A terjedelmes cikk összeállításához Mao az alábbi megjegyzéseket fűzte: először is, a magyar válságot reakciós támadásként kell beállítani, de nem szabad elhallgatni az apró részleteket sem. Az SZKP XX. kongresszusáról szólva, a cikknek általánosságokban rá kell mutatnia a kongresszus pozitívumaira (ideértve Sztálin hibáinak bírálatát is), de ugyanakkor éreztetni kell azt is, hogy Sztálin teljes megtagadása helytelen volt. Harmadszor, a szocialista országok közötti nehézségeket illetően, a cikknek rá kell mutatnia arra, hogy különbséget kell tenni kétfajta ellentét, az ellenség és a nép között húzódó, és a nép körében jelentkező ellentét között. Negyedszer, a szocialista forradalom és a szocializmus építésének szovjetunióbeli tapasztalatait tekintve, a cikknek a szocializmus szovjet útját elviekben pozitívnak és helyesnek kell feltüntetnie amellet, hogy nem feledkezhet meg a szovjet vezetők

³⁵ *Renmin Ribao*, 1956. december 29.

³⁶ Vu Leng-hszi: I. m. 16. p.

³⁷ Uo. 17–18. p. és *Jianguo yilai Mao Zedong wengao*... 6. vol. 250. p.

³⁸ Vu Leng-hszi: I. m. 25. p.

³⁹ 1956 áprilisában a *Renmin Ribao* egy hosszú cikket közölt „A proletárdiktatúra történelmi tapasztalatairól” címmel, ami a KKP vezetőségnek Hruscsov desztalinizációs politikája során felmerült problémákra adott első válasza volt.

által elkövetett hibákról. Ötödször, Sztálinról, összes felróható hibája mellett, nyíltan ki kell jelenteni, hogy nagy marxista–leninista forradalmár volt. „Hruscsov megtagadta Sztálint – hangsúlyozta Mao –, és a többiek, az imperialisták és revizionisták ezt arra használták, hogy őt magát támadják, és így most minden fronton védekeznie kelljen.” Ezért – Mao véleménye szerint – Sztálin zászlaját soha nem lehet letenni.⁴⁰ A cikket, ami a KKP vezetésének a magyar válságból levont elvi tanulságait összegezte, 1956. december 29-én jelentették meg.

A „MAGYAR INCIDENS” HATÁSA KÍNA BEL- ÉS KÜLPOLITIKÁJÁRA

A magyar incidens mélyreható hatást gyakorolt Kína bel- és külpolitikájára. A belpolitikát illetően, Peking magyar válságra adott válasza összhangban állt Mao szilárd meggyőződésével, ami szerint „az osztályharc a szocialista berendezkedésű országokban is folytatódik”. A válság tehát megerősítette Maót azon szándékában, hogy Kínában megvalósítsa a permanens forradalom politikáját, jobbára a politika és az ideológia területén. A magyar válság másnapján, 1957 elején Mao meghirdette a száz virág kampányt, amiben arra szólította fel a kínai értelmiséget, hogy segítsenek a párt „hibáinak kijavításában”. Amikor néhány értelmiségi később ténylegesen bírálni kezdte a pártot, egy jobboldallelles hullám söpört végig Kínán, ami több mint 300 ezer kínai értelmiségit (sok közülük soha egy kijelentést sem tett a pártról) jobboldaliként bélyegzett meg, és ezzel gyakorlatilag hallgatásra kényszerítette őket, tönkretette karrierjüket. A pártban vagy azon kívül akárhányszor ellenvélemény vagy kétség merült fel Mao forradalmi offenzíváival szemben, Mao és közeli követői „a magyar reakciós incidens tanulságai”-val igazolhatták politikájuk helyességét.⁴¹ A magyar válság kimenetele, így a múltba visszatekintve, egyfelől tovább bonyolította a kínai politikai és társadalmi életet, másfelől azonban ezzel egyidejűleg Mao „permanens forradalmát” tovább radikalizálta.

A magyar incidens megerősítette Maót és a kínai vezetést abban a hitében, hogy Kína központi helyet játszik a világforradalomban. A kínaiakat a lengyel és magyar válságban betöltött szerepükről alkotott elképzelésük is arról győzte meg, hogy Kínának a nemzetközi kommunista mozgalomban jelentősebb helyet kéne elfoglalnia. Továbbá igazolta a látszólag tehetégtelen szovjet vezetés magatartásának bírálatát is. Mindez érezhetően tükröződött Csou En-laj 1957. januári utazásai alatt, amikor is a kínai miniszterelnök a Szovjetunióban, Lengyelországon és Magyarországon tett látogatást. Az utazás tapasztalatait összegző jelentésében Csou En-laj részletesen jellemezte a szovjet vezetés tapasztalatlanságát, amivel a Szovjetunióban és Kelet-Európában kialakult bonyolult politikai helyzetet próbálta orvosolni. Kiemelte, hogy a KKP vezetésének értékelése a nemzetközi helyzetről mennyivel pontosabb volt, mint a szovjet vezetőké.⁴² Mao Ce-tung pedig a párton belül elmondott beszédeiben gyakran szólt a KKP és a szovjetek közötti ellentétekről. Hangoztatta, hogy Hruscsov és elvtársai nemcsak „Sztálin zászlaját”, de jobbára „Lenin zászlaját” is elárulták. Ezért a kínai párt kötelessége, hogy központi szerepet játsszon az igazi marxizmus–leninizmus zászlajának magasra emelésében.⁴³ Mindez, mint a Peking és Moszkva között egyre elmélyülő szakadék egyik jele, később az 1950-es évek végén és az 1960-as évek elején a két kommunista hatalom közötti szakításhoz vezetett.

(Ford.: Somlai Katalin)

(Köszönjük Tálás Barna sinológus nyelvi segítségét.)

⁴⁰ Vu Leng-hszi: I. m. 25–27. p. és *Jianguo yilai Mao Zedong wengao...* 6. vol. 283–285. p.

⁴¹ A „virágozzék száz virág” kampány és a „jobboldallelles mozgalom” története meglehetősen bonyolult, és a történészek véleménye megoszlik abban, hogy mi is volt Mao igazi szándéka az előbbivel. Mindannyian egyetértenek azonban abban, hogy mindkét kampány kapcsolatba hozható a magyar válsággal. A két csemény hiteles elemzését vö. Merle Goldman: *The Party and the Intellectuals*. In *The Cambridge History of China*, 14. vol. 242–258. p.

⁴² Jelentés, „Észrevételeim a Szovjetunióról”, Csou En-laj levele Mao Ce-tunghoz és a kínai párt vezetőségéhez, 1957. január 24. *Cold War International History Project Bulletin*, 6–7. sz. 153–154. p.

⁴³ Csou Ven-csi – Csou Liang-zsu: I. m. 504. p.